

АБ „РАЦЫЯНАЛЬНЫМ ЗЯРНЕ“ ГЕГЕЛЕУСКОЙ ДЫАЛЕКТЫКІ

Сто семдзесят год таму назад, у 1770 годзе, у горадзе Штутгарце (Германія) нарадзіўся славетны наменні філосаф Георг-Вільгельм-Фрыдрых Гегель, які сфармуляваў асноўныя рысы дыялектыкі.

На філосафскае поле дзейнасці Гегель уступіў у 1801 годзе, калі ён быў запрошаным загадваць кафедрай філосафіі ў Іенскім універсітэце. Праз пяць год Гегель апублікаваў сваю першую вялікую працу — «Феменалогія духу», у якой, гаворачы словамі Маркса, былі ізаляваны выток і тайны гегелеўскай філосафіі. У 1816 годзе Гегель пачаў працаваць над сваім галоўным творам — «Навука логікі». На працягу трох год ён стварыў кнігу, якая па праву можа быць названа энцыклапедыяй ідэалістычнай дыялектыкі. У ёй Гегель завяршаў развіццё буржуазнай філосафскай мыслі.

Гегель жыў у тую эпоху, калі іспалітаская мятла французскай буржуазнай рэвалюцыі XVIII стагоддзя, як гаварыў Маркс, змяла ажыўшае смечце даўно мінулых вякоў і ачышчала грамадскую глебу ад апошніх пераходаў да будаўніцтва будучыня капіталістычнай дзяржавы.

У гэтую эпоху буднішчыя зрухі адбываліся не толькі ў галіне грамадскіх адносін. Велізарны крок наперад зрабіла навука і перш за ўсё прыродазнаўства. На месца старой феадалічнай навукі, вучыўшай аб вышэйшай прыроды, ішла новая навука, пачынаўша заўважваць у прыродзе вечную змену форм, бясконцы працэс руху і змянення. Ламарк і Гэтэ вучылі тэорыю аб эвалюцыі, аб узнікненні і развіцці жывых арганізмаў. У пачатку XIX стагоддзя навука, найбольш дыялектычна, выражаўся ў тэорыі аб эвалюцыі і развіцці жывых арганізмаў. У пачатку XIX стагоддзя навука, найбольш дыялектычна, выражаўся ў тэорыі аб эвалюцыі і развіцці жывых арганізмаў. У пачатку XIX стагоддзя навука, найбольш дыялектычна, выражаўся ў тэорыі аб эвалюцыі і развіцці жывых арганізмаў.

Гегель з'явіўся тым філосафам, які аб'яваў працу па ідэалістычнай аснове, даныя прыродазнаўчых навук першых трох дзесяцігоддзяў XIX стагоддзя. Ён геніяльна высветліў, што адзіна правільным метадам натуральнага ведавання былі толькі дыялектыка, раскрываючая не толькі сам працэс развіцця, але і аб'яўляючы ўнутраныя прычыны руху. Усталяўшы гэты Гегель зрабіў велікі манах для тых, каб сабраць велізарны фактычны матэрыял, які пацвярджае дыялектыку жыцця.

Асновапажнікі марксізма-ленінізма з вялікай павялічана адносіліся да гегелеўскага вучэння аб дыялектычным метады. Маркс і Энгельс ўпorna і старанна вывучалі творы Гегеля. Энгельс гаварыў, што яны разам з Марксам былі адзінымі, якія з імёнкай філосафіі вырабавалі сувязную дыялектыку і перанеслі яе ў матэрыялістычнае разуменне прыроды і гісторыі.

Вяліка тэма тама тая высокая ацэнка, якую даваў Ленін гегелеўскай філосафіі. Ён гаварыў, што Гегель усталяў ідэю ўніверсальнага руху да прымянення яе ў жыццё і ў грамадстве. У сваім славетным артыкуле, апублікаваным у 1922 годзе, «Аб выхаванні вучэняў матэрыялізма» Ленін ставіць перад камуністамі, перад натуральністамі і перад усімі савецкімі вучонымі канкрэтную задану: арганізаваць сістэматычнае вывучэнне дыялектыкі Гегеля з матэрыялістычнага пункту гледжання. У Леніна нават ёсць такі адрэзак: «Пельга поўнае разуменне «Капітала» Маркса і асабліва яго 1-я раздзел, не прапушчаючы і не зразумушы ўсёй логікі Гегеля»¹⁾.

У «Кароткім курсе гісторыі ВКП(б)» гаворыцца, што Маркс і Энгельс узгаі з дыялектыкі Гегеля «рацыянальнае зярно». Што-ж было рацыянальнага ў гегелеўскай дыялектыцы? Перш за ўсё тое, што ўпершыню ў новай філосафіі ў гегелеўскай дыялектыцы было дана энцыклапедычнае вучэнне аб усеагульным развіцці. «...Пікавасць заключаецца ў ўсім руху», — гаворыць Гегель у «Навуцы логікі». Супроць гэтага месца ў кнізе Ленін піша: «Пудоўна!»²⁾.

У адрозненне ад метафізікі Гегель падыходзіць да развіцця не як да такога развіцця, у якім адбываюцца толькі колькасныя змяненні, а да развіцця, у якім колькасныя змяненні пераходзяць у змяненні якасныя. Гегель належыць заслугу ў тым, што ён першы сфармуляваў другі закон дыялектыкі — закон пераходу колькасці ў якасць. Сутнасць гэтага закона заключаецца ў тым, што наступовыя колькасныя змяненні на пэўнай ступені развіцця выклікаюць змяненні якасці, прычым новае якасць пачаўляецца працэсачок. «...Колькасць вызначанні пачаўляецца быццём, — піша Гегель, — могуць змяняцца, а яго якасць не пераходзіць аднаго разу, гэта абмякчвае ўзрастанне і змяненне мае, аднак, сваю мяжу, пераход якой змяняе і якасць»³⁾.

У доказ гэтага закона Гегель прыводзіць прыклад, які зараз вядом усім, хто ўважліва прачытаў чарпарты раздзел «Кароткага курса гісторыі ВКП(б)», — прыклад з нагрываннем вады. Вы нагрываеце вадзі па наступова. Тэмпература даходзіць да 99 градусаў; пасля дастагкова аднаго градуса, як вада робіць скачок з вадкага стану ў парападобны. Калі наступова ахалоджвае вадзі, тэмпература даходзіць да нуля, а вадзі дастагкова невялікай колькасці холаду, як вада раптам, скачкападобна з вадкага стану ператвараецца ў лёд. Ніколі вы не убачыце вадзі, каб яна знаходзілася ў кісяляпадобным стане.

«...Ступень тэмпературы вадзі, — піша Гегель, — спачатку не аказвае ніякага ўплыву на яе якасць — вадзі стан, але затым пры ўзрастанні ці змяненні тэмпературы дасягаецца точка, на якой гэты стан спалення якасна змяняецца, і вада пераходзіць, з аднаго боку, у пар, і, з другога — у лёд. Калі адбываецца коль-

каснае змяненне, іно здаецца спачатку зусім нявінным, але за гэтым змяненнем хаваецца і іншае ішча, і гэты змяненне колькаснага, якое здаецца нявінным, прадстаўляе сабой як-бы хітраасць, пры дапамозе якой улаўляецца якасца»⁴⁾. На гэтым прыкладзе Гегель паказвае, што абмякчвае колькаснае павелічэнне ці змяненне мае мяжу, калі дасягаецца такі пункт, за якім прыбываюць не аднаго градуса выдзе да пачаўлення новай якасці праз скачок.

У процілегласць метафізіцы Гегель разглядае рух не як рух па вечна замкнутаму кругу, а як рух па ўзыходзячым спіралі, ад ніжэйшага да вышэйшага. Гэта палажэнне Гегель развівае ў трохім закона дыялектыкі, які ён называў законам адмаўлення адмаўлення.

Што-ж паказвае гэты закон? Калі першы закон дыялектыкі — закон адзінаства і барацьбы процілегласцей — вырашвае пытанне аб рухаватой сіле ўсёкага развіцця, убываючы яе ў барацьбе ўнутраных процілегласцей; калі другі закон дыялектыкі — закон пераходу колькасці ў якасць паказвае скачкападобны характар пераходу процілегласцей аднаго ў другое, то закон адмаўлення адмаўлення раскрывае характар адрознення і сувязей паміж старым і новым, шлях развіцця ад адной ступені да другой.

Пераход ад старога да новага ёсць працэс адмаўлення старога новым. Гэта значыць, што старое змяняецца, уступае ў барацьбе месца новаму. Але адмаўленне ўтрымлівае ў сабе і сувязь, бо новае пачаўляецца на аснове старога. Так, вядома, што колас развіваецца з зярна. Выражаючыся гегелеўскай мовай, колас адмаўляе зярно. Калі пачаўляецца колас, то пачаўляе, як такога, ужо няма. Але колас не пачаўляе, калі-б не было зярна. Значыць пераход зярна да коласа ўключае і адмаўленне і сувязь.

Ленін, змяшчваючыся з гэтымі палажэннямі гегелеўскага закона, піша: «Дыялектыка наогул заключаецца ў адмаўленні першага палажэння, у змене яго другім (у пераходзе першага ў другое, за ўказанай сувязі першага з другім і т. д.)»⁵⁾.

Якое-ж адмаўленне мае адначасова і адмаўленне і сувязь? Толькі дыялектычнае адмаўленне, адказвае Гегель. Так, напрыклад, калі зерне кінуць на каміністую глебу, то яно праз некаторы час разваліцца, зніме. Гэта таксама адмаўленне, але адмаўленне, якое не дае выхаду ў новае, у колас. Значыць гэта не дыялектычнае адмаўленне.

Ленін так падводзіць вынік выказванняў Гегеля аб законе адмаўлення адмаўлення: «Не годзе адмаўленне, не дармазнае адмаўленне, не септычнае адмаўленне... не, а адмаўленне, як момант сувязі, які момант развіцця, з утрыманнем становішча, гэта значыць без усяіх хістанняў, без усяіх аектывітэ»⁶⁾.

Галоўнай задачай разумнага названна Гегель і лічыў захаванне ўсёго становішча з пачатковай навукі, якая ў пэўнае на новай ступені ўжо не можа захаваць сваё значэнства. Але гэта не проста механічнае ўтрыманне старога ў новым. Гегель правільна настаівае на тым, што набывае з старога пачаўляецца на новую ступень.

Ітак, пераход ад старога да новага гэта — працэс адмаўлення, але гэта адмаўленне, якое захоўвае сувязь, убірае ў сабе ўсё становішча з старога і ўвабрае яго новым. Разніцца, значыць, трэба разумець як разніцца да ўзыходзячым лініі. Колас, які пачаўляецца ў выніку адмаўлення зярна, не аказвае працэс развіцця расліны. Сам колас працэс адмаўлення зярна, і сваю чаргу, таксама адмаўляецца зярна. Калі колас быў адмаўленнем зярна, дык новыя зёрны, адмаўляючы колас, могуць быць названы адмаўленнем адмаўлення. Гэты працэс, які праходзіць у сваім развіцці расліны, працэс адмаўлення ўсё свец. Усё падпарадкавана гэтаму закону. Усякая рэч пачынае з аднаго становішча, затым пераходзіць у адмаўленне, а з другога становішча ў адмаўленне адмаўлення. Прычым, гэта трохступенчатасць не выпадкова. На трэцяй ступені быццём-бы паўтараюцца некаторыя рысы першай. Але гэта паўтарэнне толькі знешняе. Сам Гегель часам гаварыў, што «троістасць» — ёсць толькі зусім павярхоўны знешні бок спосабу названня». Ленін супроць гэтага месца ставіць чорную рысу і каля яе піша: «троістасць» дыялектыкі ёсць яе знешні павярхоўны бок»⁷⁾.

Але Гегель не развіў гэтага палажэння. Надаўшы троеістасці містычны выгляд, ён прабаваў уласці ўсё развіццё ў сваю сабачую «спрыду»: тэзіс, антытэзіс і сінтэзіс. Гэта ўжо азначала не дыялектыку, а метафізіку, бо ў даным вываду Гегель хацеў увесць працэс развіцця ў ілюзію ў тры ступені, хоць на самой справе развіццё на трэцяй ступені не спыняецца, а ідзе бясконца наперад.

Адным з найбольш змястоўных «рацыянальных зёрнаў» гегелеўскай дыялектыкі з'яўляецца вучэнне аб тым, што ўнутры кожнай рэчы заключаецца крыніца руху. Гегель піша: «...Усе рэчы ў самяі сабе супярэчлівыя і дадзі: «супрацьрасць... ёсць карань усякага руху і жыцця»⁸⁾. Ленін гэтым гегелеўскім выказванням надаваў велізарнае значэнне.

Адной з становішчых рысаў гегелеўскай дыялектыкі з'яўляецца працаваданне падыходзіць да вывучэння свецу, як да адзінага палага, дзе прадметы арганічна з'яўляюцца адзіным з адным. Недалопаем старой логікі Гегель лічыў тое імяна, што ў ёй няма пераходаў, «унутранай неабходнай сувязі» ўсёх частак і пераходу адных у другія.

Змяшчваючыся з гэтым палажэннем гегелеўскай дыялектыкі, Ленін заўважае ў сваім канікесе:

«Вельмі важна! Гэта вось што значыць, па-мойму: «Неабходна сувязь, аб'ектыўная сувязь усёх старон, сіл, тэндэнцый і т. д. данай галіны з'яў»⁹⁾.

Закону тоеістасці фармальнай логікі, па якому «ўсё тоеістае з сабой», Гегель проціставіць закон рэалісці, у якім спярэджаецца, што ўсе рэчы адрозніваюцца адна ад адной, што няма двух рэчаў, зусім аднолькавых, што ўсё ў свеце супярэчліва, пераходзіць пры развіцці ў сваю процілегласць. Так, гаворыць Гегель, згодна вопыту ўсіх людзей, усюкі стан або дзеянне, дасягае да крайнасці, пераходзіць у сваю процілегласць.

Гегель усталявае пачаўляецца супярэчнасці ўсуды. Гавораць, цэпра ёсць адрознасць свецта. Але «ў чыстым свецце», з'яўляе Гегель, можна быццём стале-кі-ж маля, які ў чыстай цэпры. Дзяржава не ў якасць, пакуль у грамадстве не абаватарылі класавыя супярэчнасці і саасюлы іштаросы. Драматычны твор будзе цудоўным і завершаным, калі характар розных персанажаў развіў у іх чыстае і акрасенасці і імяна так, каб розныя мэты і іштаросы, вакол якіх адбываецца дзеянне, былі асяа і чотка вызначаны і т. д.

Гегель адоўж паказваць на раздз прыкладзе, што значыць дыялектычнае супярэчнасць. У жыцці сустракаецца маса супярэчнасці, але не ўсякая супярэчнасць дыялектычная. Ужо Гегель заўважыў, што дыялектычнае адрозненне трэба ўмець знайсці, у гэтым заключаецца сене чалавечы вяду. Калі ставіцца задану, ўказвае якое-небудзь адрозненне, Гегель не прылівае ваяіка астраўма таму, што адрозненне адзіна ад аднаго толькі такія прадметы, адрозненне паміж якімі непа-срэдня ятна, як, напрыклад, піро і вяр-воўна. Гегель патрабуе тоеісці пры адрозненні і адрознення пры тоеісці. Проті-легласці не толькі розныя, яны адна ад-ну прыдаюцца. Дыялектычнае проті-легласць гэта такая протілегласць, у якой абодва бакі абумоўліваюць адзіна ад-наго і ўзаемнапрыкладна. Звычайна думо-ўць, гаварыў Гегель, што паміж стано-ўчы і адмоўным ёсць нейкая абсалютнае пераходнае адрозненне. Гэта няпра-ўільна. І становіцца і адмоўнае — гэта абодва бакі аднаго палага; тое, што для аднаго з'яўляецца адмоўным, тое для другога з'яўляецца станоўчым; шлях на ўсход у той-жа сама час ёсць і шлях на захад; навучны пошук не можа існа-ваць без паўдвергага пошука, яны адзіна ў аднаго праікаюць; калі разразаюць магнітны паалама, то пачаўляюцца два магніты; пельга ўваіць дадзковай электрычнасці без электрычнасці адмоўнай і т. д.

Гегель базітасна вымеівае феадал-ную філосафію за яе метафізіку, за апты-дыялектычнасць. Вядома, што асноўным законам метафізікі з'яўляецца закон тоеі-сці, згодна якому А—А, рэч заўсёды застаецца тым, чым яна ёсць. «Звычайна рэчам, — піша Гегель, — у такой рэчы страціў свае пачаўляецца аднаго да шло-ны, якая валодае такімі законамі і ішці і ў якой іх прадаўляюць распрадоўваць, што ён з-за гэтых законаў наміскаецца пад ёй і лічыць новыміснем чалавека, які, кіруючыся такімі законам, умее вы-казваць такога роду ішці: расліна ёсць расліна, навука ёсць навука і т. д. да бясконца»¹⁰⁾. Нішто не лічыцца больш разумым і нязносным, чым прамава, якая складаецца з такіх палажэнняў: дрва ёсць дрва, бог ёсць бог. У адрозненне ад метафізікі Гегель быццём у прызнанні аб-язаванасці расудка і іх вырашэння.

Так Гегель сфармуляваў асноўныя рысы дыялектычнага метады. Гэта з'яві-лася выключнай наадзей па ўсёй навуцы, не гледзячы на тое, што яго дыялекты-ка

Тым метады быў дан у містычным, непры-годным для ўжывання, выглядзе. Дыялек-тыка, — гаварыў ён, — з'яўляецца на-огул прынымым усякага руху, усякага жыцця і ўсякай дзеінасці. Дыялектычнае ёсць душа ўсякага сапраўна навуковага пазнання.

Усё, што мае акружае, можа быць разглядама, як узор дыялектыкі. Перад дыялектыкам нішто усталяе не можа, колькі-б не лічыла слабе забяспечаным і моцным. Дыялектычны метады патрабуе тата, каб гледзець на свец, як на су-польнасць развіваючыся прадасу. За-дану філосафа і натуральнага заключалі ў тым, каб вывучыць свец і чалавечае мышленне з пункту гледжання руху, змянення і развіцця.

Рэвалюцыйны бок гегелеўскай філоса-фіі і складае яе дыялектычны метады. Тая акалічана, што Гегель да ўсёх з'яў падыходзіў з дыялектычных пазіцый, часта супроць яго жадання прыводзіла да тата, што ён набліжаўся да матэрыялізма.

«Вывіску з «Навуцы логікі» Ленін за-казвае на наступным месцы: «Існуючая ідэя ёсць прырода». Усуде за гэтым Ленін піша: «Гэта фраза на апошнім... старонцы Логікі архівавана. Пераход ла-гічнай ідэі да прыроды. Рухаві пачаў да матэрыялізма. Праў ён Гегель, што сістэма Гегеля перавярнула матэрыя-лізм»¹¹⁾. У канікесе жыі Маркса і Энгельса «Святое сямейства» Ленін таксама піша, што «...часам Гегель у сваёй «Феменалогіі» дае — наперарок сваёй тэорыі — сапраўдную характарыстыку чалавечы адносін»¹²⁾.

Пацвярджэнне гэтага аб'ява знайсці ў работам Гегеля. Так прычыну ўзнікнення дзяржавы Гегель быццём не ў ідэі, а быццём у акалічым развіцці. Дзяржава і ўраў унікаюць толькі тады, калі ёсць у наядзінны, гаворыць Гегель, адрозненне саасюлы і беднасць і калі пачаўляецца та-кое становішча, што большасць ужо не ў стане дасядаваць свае патрэбы пры-вучным для яго спосабам. Ленін выт-вае, напрыклад, такую яркую мясць Ге-геля з «Лекцыя па філосафіі гісторыі»: «Накапленне багачына. З ім «заўсёды» звязана ніштата і беднасць»¹³⁾.

У гістарычных работам Гегеля можна знайсці рэч цікавых размышленняў аб ролі працы ў гісторыі грамадскага раз-віцця. Гаворыць Гегель, больш шано-ўчы, чым тым непародны асадыны, якія падпарадкоўваюць ім і служыць яю метады. Прыклада захоўваецца, між тым як непародны асадыны прадаўляюць і забываюцца... У сваіх прыкладах чалавек узадае сілай ішч ушпінны прырады, тады як у сваіх мэтах ён хутчэй паг-парадкаван ён.

Такім чынам Гегель кувярочае, як га-ворыць Ленін, падыходзіць да гістары-лага матэрыялізма. Недалопа Ленін адза-чае, што ў «Логіцы», у гэтым самым ідэалістычным творы Гегеля, менш за ўсё ідэалізма, усё больш матэрыялізма. Выдзіць таго, па 251 старонцы гегелеў-скай кнігі «Лекцыя па філосафіі гісторыі» Ленін на палых адзначае: «У Гегеля за-чаткі гістарычнага матэрыялізма»¹⁴⁾.

Што-ж Гегель піша па гэтай старонцы? Выдаецца рэчы! Чалавек са сваімі патрэбамі, гаворыць ён, адносіцца да ўнешняй прыроды практычна: задаваць-лячы свае патрэбы і дапамагай пры-роду, ён яе перамагае, дзеіналічыць пры-гэтым у якасці пасрадына. Прадметы прыроды магучыя і аказваюць усягата ро-ду супраціўленне. Каб пакарыць іх, чалавек усталяе наміж ім ішчыя пра-жэты прыроды, зварачае такім чынам прыроду супроць самой прыроды і вына-ходзіць для гэтай мэты прылады. У гэ-

тым становішчы многа больш матэрыялі-стычнага, чым ідэалістычнага.

Але Гегель не мог даць да канца пасла-доўны дыялектычны метады, бо асноўнае пытанне філосафіі — што прычына, быццём або абмякчвае, ён вырашаў няпра-ўільна. Па сваіму напрамку ў філосафіі Гегель належаў да ідэалістычнага лагера.

Згодна вучэння Гегеля прырода і яе развіццё прыроднічама сувеснага ідэа, а ход з'яў прырады аказваўся пустой фор-май развіцця ідэі.

Рухаватой сілай сувеснага развіцця, па думцы Гегеля, з'яўляецца разуў або ідэа. Гэтая ідэа, якую Гегель называў абсалют-най, існуе невядома дзе, вечна і бяскон-ца, незалежна ад прыроды і асабістага сазнання людзей. І ўсё, што нас акружае, з'яўляецца толькі прапаўненнем гэтай ідэі.

У «Святым сямействе» Маркс і Энгельс указваюць на тры часткі або тры элементны гегелеўскай філосафіі: сімпозы-ўскае матэрыя, фіхтэўскае самасазнанне і гегелеўскае супярэчлівае адзінаства абод-вух гэтых элементаў — абсалютны дух. Першы элемент гэта метафізічна пера-апрадугата прырода, адарваная ад чала-век, другі элемент — метафізічна пера-апрадугата дух, адарваны ад прыроды, трэці — метафізічна адзінаства духу і прыроды — сапраўдны чалавек.

Уключыўшы ў сваю сістэму гэтыя тры элементны, Гегель пабудоваў сваю філоса-фскую сістэму ў выглядзе замкнутага, нізпадобнай сістэмы трох кругоў. Пер-шы круг ён называе «Логікай». Гэты першы круг, завяршыўшыся ў сваім раз-віцці, пераходзіць у другі круг, які ён называе «Філосафіяй прыроды», другі круг пераходзіць у трэці круг, які Ге-гель называе «Філосафіяй духу».

Што-ж развіваецца ў першым кругу? У першым кругу развіваецца ідэа, якая знаходзіцца на першай ступені свайго існавання. Змеег толькі, гаворыць Гегель, ёсць паказ бога, які ён ёсць, у сваёй вечнай сутнасці да ўтварэння свецу і ка-нечнага духу.

Крытыкуючы гегелеўскае разуменне пачатку, Ленін піша, што ў Гегеля з ні-чога выходзіць быццём, між тым як з ні-чога нічога не бывае. Бываюць, заўважае Ленін, у прыродзе і жыцці рухі да ні-чога, толькі ад нічога», мабыць, не бы-вае, а заўсёды ад чаго-небудзь. Вось ча-го Ленін адзначае, што часта ў логіцы Гегеля замест навукі ёсць апаганісма і прыма гегелеўскай, блізкаюцца аб абсалютна, вялікай напачуцця і т. д.

Адным словам, выдзіны пункт ге-гелеўскай філосафіі — ідэалістычны. Па Гегелю ўсё свецое спачатку прадстаўляў усёю толькі нейкую чыстую мысьль.

Гэтая чыстая мысьль, развіваючыся, пе-раходзіць у другі круг. Другі круг Гегель называе «Філосафіяй прыроды». Што-ж ён тут вывучае? Тут ён аспівае ступені ў развіцці ідэі, але якая ўваасобілася ў прыроду. Калі ў першым кругу ішці аб якой прыродзе не ішло і гутаркі, існа-вала адно паняцце, то ў другім кругу, на-другой ступені, ідзе абсалютнае паняцце прымае абсалюту прыроды.

Але што такое прырода, у якую ўва-асобілася ідэа ў другім кругу? Прырода, па Гегелю, ёсць толькі адлюстраванне ідэі. Мэта прыроды заключаецца толькі ў тым, каб, гавораць словамі Гегеля, змярціць сабе, пераарва сваю непароднасці, адчувацца ішці, опаніць сабе, як феіксэ, і затым, пачаўляючыся, з'явіцца ў выглядзе духу.

Тут перад намі, гаворыць Маркс, не што ішча, як спекулятыўная тэорыя стварэн-ня свецу. Абсалютная ідэа становіцца практычнай прыроды. Вось чаю, калі Гегель заўважэ, што паняцце, як такое, ёсць сучае ў сабе і для сабе. — Ленін заўважае гэта папоўчынаы. Па Гегелю прапмет змяняцца над узвешаным сазна-ня. Аднак, каб змяніць прапмет, зусім не-дасаткова змяніць яго мысленна. Маркс

«...Ступень тэмпературы вадзі, — піша Гегель, — спачатку не аказвае ніякага ўплыву на яе якасць — вадзі стан, але затым пры ўзрастанні ці змяненні тэмпературы дасягаецца точка, на якой гэты стан спалення якасна змяняецца, і вада пераходзіць, з аднаго боку, у пар, і, з другога — у лёд. Калі адбываецца коль-

каснае змяненне, іно здаецца спачатку зусім нявінным, але за гэтым змяненнем хаваецца і іншае ішча, і гэты змяненне колькаснага, якое здаецца нявінным, прадстаўляе сабой як-бы хітраасць, пры дапамозе якой улаўляецца якасца»⁴⁾. На гэтым прыкладзе Гегель паказвае, што абмякчвае колькаснае павелічэнне ці змяненне мае мяжу, калі дасягаецца такі пункт, за якім прыбываюць не аднаго градуса выдзе да пачаўлення новай якасці праз скачок.

У процілегласць метафізіцы Гегель разглядае рух не як рух па вечна замкнутаму кругу, а як рух па ўзыходзячым спіралі, ад ніжэйшага да вышэйшага. Гэта палажэнне Гегель развівае ў трохім закона дыялектыкі, які ён называў законам адмаўлення адмаўлення.

Што-ж паказвае гэты закон? Калі першы закон дыялектыкі — закон адзінаства і барацьбы процілегласцей — вырашвае пытанне аб рухаватой сіле ўсёкага развіцця, убываючы яе ў барацьбе ўнутраных процілегласцей; калі другі закон дыялектыкі — закон пераходу колькасці ў якасць паказвае скачкападобны характар пераходу процілегласцей аднаго ў другое, то закон адмаўлення адмаўлення раскрывае характар адрознення і сувязей паміж старым і новым, шлях развіцця ад адной ступені да другой.

«Вельмі важна! Гэта вось што значыць, па-мойму: «Неабходна сувязь, аб'ектыўная сувязь усёх старон, сіл, тэндэнцый і т. д. данай галіны з'яў»⁹⁾.

Закону тоеістасці фармальнай логікі, па якому «ўсё тоеістае з сабой», Гегель проціставіць закон рэалісці, у якім спярэджаецца, што ўсе рэчы адрозніваюцца адна ад адной, што няма двух рэчаў, зусім аднолькавых, што ўсё ў свеце супярэчліва, пераходзіць пры развіцці ў сваю процілегласць. Так, гаворыць Гегель, згодна вопыту ўсіх людзей, усюкі стан або дзеянне, дасягае да крайнасці, пераходзіць у сваю процілегласць.

Гегель усталявае пачаўляецца супярэчнасці ўсуды. Гавораць, цэпра ёсць адрознасць свецта. Але «ў чыстым свецце», з'яўляе Гегель, можна быццём стале-кі-ж маля, які ў чыстай цэпры. Дзяржава не ў якасць, пакуль у грамадстве не абаватарылі класавыя супярэчнасці і саасюлы іштаросы. Драматычны твор будзе цудоўным і завершаным, калі характар розных персанажаў развіў у іх чыстае і акрасенасці і імяна так, каб розныя мэты і іштаросы, вакол якіх адбываецца дзеянне, былі асяа і чотка вызначаны

НАПЯРЭДАДНІ ГАДАВІНЫ ВЫЗВАЛЕННЯ ЗАХОДНЯЙ БЕЛАРУСІ

ІДЗЕ ЗАМОЖНАСЦЬ

Верасень абшчытвае першыя падоўжаныя лісты з дрэў. Апусцілі памі. Праменні заходзячага сонна адбіваюцца ў астравамі гледзі вазера. У вёску далікате грукат трактара, ройнамеры гуа маладары. І як толькі згусцілася вясчэрняе змаршанне, у канцы вёскі разва зайграў гармоніа, а ў такт яму высокія дзювоўты галасы пачалі спяваць:

«А ў гарэзе, пад акном
Зблыткі прывіці,
Ой, дажджы мі таго,
Чаго мы хацелі.
Навуляло шакалад,
Усім па шакаладзе,
Многа лепей стала жыць
Пры савецкай ідэзе».

Гэта вёска Новосёлкі, Глухая, забітая і прыгнетаная ў некалькіх мінулых вёска. Павокал яе раскінулася прыгожая азёрная масіва. Але год назад лепшыя землі і сенажні, лясы і азёры належалі панам. Над пазарам панскага яра бязрасна жылося сялянм. Зіскі і знявагі, беззямелье, галоднае жабрацкае жыццё, шматлікія штрафы, праследванні роднай беларускай мовы — такі быў лёс сялян.

У пачатку верасня мінулага года, гэтага самага багатага месца ў вёсцы, калі сцягне падлічваць дары зямлі, калі вось таксама, як сёння, накрыліся кволай пазалотай ласы і нізка нагнуліся наліты чырваным кісі рабінцы, надзвычай хмура выглядала вёска. Незадачлівыя правіліцы Польшчы, уцягнуўшы краіну ў вайну, кінулі на волю лесу абязчолены народ. Народ чакаў брацкай дапамогі з усходу, чакаў свайго вызвалення. І гэтага вызвалення прышло. У верасні 1939 года многімільённы народ працігнуў сваю руку брацкай дапамогі. Магутным поступам Чырвонай Арміі пазасуды быў вызвалены народ, які два дзесяці год пакутаў пад панскім ботам.

Прашюю год творчага, радаснага жыцця пад сцягам Совету. Як непазнавальна за гэты час змянілася вёска, змяніліся людзі!

У пачатку вясны гэтага года ў вёсцы Новосёлкі арганізавана калгас. У яго ўступіла 105 гаспадарак, і толькі 5 рашчліва пачаліся і прыгледзецца да работы маладых калгаснікаў. Калгас назваў іменем любимага дзятчына савецкага народа Валерыя Паўлавіча Чкалава.

Арганізацыя калгаса выходзіла з кроўных інтарэсаў саміх сялян, якія рашчлі, па крыўладу ўсходніх сваіх братоў,

хутчэй павончыць з аднаасобным бядоным жыццём. Маладыя калгаснікі дружна ўзяліся за наладжанне арцельнай гаспадаркі. Веспавая сяўба, догляд за пасавамі, уборка, маладзба, дзяржаўныя збожжастанавы і паспехам былі праведзены калгасам. Цяпер у калгасе скончана сяўба азімых. Маладарыя МТС дамалячэае апошнія снапы збожжа.

— Як віколі, вёска і дружна праішоў у нас гэты год, — гаворыць старшыня арцель Георгій Неспаровіч.

І старшыня пачынае расказаць, што за такі кароткі час пабудавана ў вёсцы. Выраслі школа, два свіры, пазельны завод, пабудавана печ для абпалу вапны, закончана будаўніцтва кароўніка. У калгасе арганізаваны тры жыллагадоўчыя фермы, ёсць пасека з 80 пчола-сем'яў.

— А самае галоўнае — людзі іншыя сталі, — прадаўжае тав. Неспаровіч. — Ныма ўжо той базілісці за свой лёс. Воляны стаў жыццерадасным, упэўнена глядзіць у будучыню.

Гэтым днём ў калгасе адбылася надзвычайная падзея. Калгаснікі атрымалі авансам збожжа на свае працідні.

Калгаснікі цяпер рэальна ачулі, што значыць калгас, якая выліка перавага арцельнай гаспадаркі перад аднаасобнай. У калгасе так цяпер гавораць:

— Мы толькі авансам зярна атрымалі столькі, колькі ніколі не збіралі са сваіх вузкіх палосак.

На падліках праўдліва арцель, па колькі працадзень пры канчатковым размеркаванні ўраджаю калгаснікі атрымаюць, апрача грошай і іншых прадуктаў, 6—7 кілограмаў хлеба. Авансам-жа калгаснікі семі ўжо атрымалі за 30—40—50 пудоў збожжа. Семі калгаснага картаўніка Нікала Захаравіча атрымала больш 60 пудоў збожжа. Так ідзе замомнае ў хаты маладых калгаснікаў.

17 верасня — гістарычная дата з'яўлення беларускага народа. Да гадзінны свайго вызвалення калгаснікі сельгасарцель імені Чкалава, разам з усімі працоўнымі Савецкай Беларусі, рыхтуюцца як да самага радаснага, вялікага свята. Маладзё развучае новыя песні і частушкі, рыхтуе будаўніцтва вышкі працы за першы год свабоднага, творчага жыцця, будуць праспяваны самыя мілагучныя песні пра таго, хто прынес вызваленне народу, хто нахіле на перамогі, — пра вялікага Сталіна.

Н. ВІШНЕУСКИ.

Мядзельскі раён.

Калгасніца сельгасгаспадарчай арцель «Перамога» (Сыдзельскі раён, Беларускай абласці), Н. Д. Семко аглядае перадае ільноваліко новага ўраджаю. Фото А. Сябра. (Фотакронка БЕЛТА).

Іншаю стала Рудаўна

Вёска Рудаўна была ўбогая і галодная. На 84 сялянскія двары прыходзілася 604 гектары зямлі. Большая частка яе была непрыгодная для пахаві. Лепшыя землі належалі памешчыкам Міхайлоўскім і Замяіцкім.

Зямля была прычынай жорсткіх пакут. Суды выматвалі апошнія срэдкі сялян. У апаў вёсцы паняла павета два браты сузіраіся 3-а трох гектараў з часоў руска-японскай вайны. Толькі з прыходам Чырвонай Арміі браты намірыліся. Ім вылучылі новыя назежы, і яны ўпершыню за доўгія годы паціснулі адзін другою рукі.

Іншаю стала Рудаўна пасля 17 верасня. Вясной 1940 года вёска аб'ядналася ў калгас. У арцель уступіла 75 гаспадарак аднаасобнікаў, а таксама 10 батракоў, прапаваных раней у памешчыкаў. Калгас назваў іменем Першага мая.

Савецкая дзяржава перадала нам бясплатна 600 гектараў памешчыцкай зямлі, многа жылля і сельгасгаспадарчага інвентара. За калгасам заставаліся навоцна 1.170 гектараў сенажні і пахаві.

Пяжка акіпчэ волам нашу гаспадарку. На грамадскіх скотных дварах стаяць 56 дойнаў кароў і 30 ялаў, больш 80 рабочых коней, 17 свінак. Мы маем 76 пудоў, 64 бараны, 4 яныраі, 5 маладарань, ёсць конныя граблі, культыватары, бульбаканалкі.

З першага дня стварэння калгаса зямля адлуча сапраўднага гаспадара. За некалькі дзён мы засялі ўсю сваю зямлю. Па плану навазасілі аскісц і ўярпалі з 145 гектараў за поўсянна, а выкапалі мы гэтую работу за 10 дзён. Быстра і добра справіўся калгас з уборкай збожжы.

Да тэрміну выкапалі мы свае абавязальствы перад дзяржавай па збожжастанавках. Часная праца сялян, першы год прапаваных па-калгаснаму, багата ўзнагароджана. Па папярэдніх падліках па прададзены ў нас выгадае, апрача грошай, не менш 8 кг зярна і па 10—12 кг бульбы.

Сцягне суседняй вёскаі Малыя Кракоткі ўвесь час цікавіліся нашымі паспехамі. А вядуна яны звярнуліся да нас з просьбай дапамагчы ім стварыць калгас. Мы ахвотна згадзіліся. Новы калгас арганізаваны.

У вёсцы адкрыты беларуская школа, хата-чытальня, кааператывы, створаны школы для непісьменных і малапісьменных. Навялікі газетны і кніжны, устаноўлены радыё.

Вёска праводзім мы свабодны час. 70 калгаснікаў займаюцца ў драматычным, харавым і струнным тэатрах. Да канца года будуць гатовы новы дом для праўлення калгаса, ласна і клуб.

Калгаснікі не ходзяць зараз за 30 кілометраў у Слонім за атрыманнем медыцынскай дапамогі. Роханіаіп не прыходзяць плаціць бабкам і акупоркам па 180 злотых. За 5 кілометраў ад нас, у мястэчку Озерніцы, пабудаваны добра абсталяваны амбулаторыя і больніца.

Жыццё пачалося завава. Мы радасна святкуем першую гадавіну свайго вызвалення. І ў гэты дзень мы іллем сваю любоў, сваё гарачае прывітанне таварышню Сталіну — правядуць гэты народку, другу, дарогаму бацьку і настаўніка.

І. МАРКЕВІЧ,

старшыня праўлення калгаса.

Калгаснікі: М. КУЛАН, В. БОТКІЧ,

Ф. ШУЛЯК, Н. МАРКЕВІЧ.

Калгас «1 мая», Слонімскага раёна.

ГРАФІК, ЯКІ НЕ ВЫКОНВАЕЦЦА

ЧАУСЫ. (Спец. нар. «Звязь»). Райком партыі і выканком райсовета распарадалі графік і давалі аператыўныя заданні па абмалоту да кожнага калгаса, сельсовета і МТС. Паводле графіка, абмалот у калгасе раёна павінен быць закончаны да 20 верасня. Графік быў складзены, выхадзячы з рэальных магчымасцей раёна.

Для паспяховага правядзення абмалоту ў раёне ёсць усе магчымасці. У Республіканскай, Чаускай і Маградскай МТС ёсць 32 складаныя маладары і 24 камбайны, у калгасе — 206 конных маладарань. З'яваляса-б, што няма ніякіх прычын для адставання па абмалоту. І тым не менш, на 10 верасня па раёну абмалочан ураджаю усю з плошчы 17.907 гектараў, а трэба абмалочыць з 32.125 гектараў. Прыходзіцца з'яўляцца, чаму Чаускі райком партыі і выканком райсовета, даб'юшы павышэнны аператыўныя заданні па абмалоту, не правяраюць іх выкананне.

Праходзяць дні і тыдні. Але ўстаноўлены графік з дня ў дзень не выконваецца. У першую півдзёнку верасня калгасам раёна трэба было абмалочыць ураджаю з плошчы 6.467 гектараў. Фактычна-ж абмалочана ўсёго з плошчы 4.363 гектараў. Тэшы абмалоту ў другой півдзёнку таксама нічым не радуюць. Ураджаю абмалочан з плошчы 3.485 гектараў, а патрэбна было — 6.467 гектараў.

Чаму-ж не выконваецца графік, чаму рабі адстае па абмалоту і разам з тым па выкананню дзяржаўных абавязальстваў па збожжастанавках? На 10 верасня агульны план збожжастанавак Чаускі раён выкапалі на 76,8 проц., у тым ліку зана натуралішты 45,1 проц. і вернута дзяржаўных суд 59,2 проц.

Асноўная прычына пількі тэмпаў — няправільнае і ямаўнае скарыстанне маладарань. За работай маладарань не ўстаноўлены строгі кантроль. У вышкі частая выпадкі прастой маладарань і камбайнаў.

Больш 10 дзён прастаяла складаная маладары Чаускай МТС у калгасе «Пролетарыя». Душкаў сельсовета, з прычыны няспраўнасці трактара. У калгасе

«Герой працы» доўгі час прастаявае камбайн гэтай-жа МТС, які трэба было пераклачыць на стацыянарную маладзбу. Масавыя прастой маладарань і камбайнаў маюць месца таксама ў Республіканскай і Маградскай МТС.

Кіраўнікі Маградскай МТС (дырэктар т. Шук) дапускаюць шкідную практыку. У калгасе «Заветы Ільіча», Жаліцкага сельсовета, 4 ліні знаходзілася складаная маладары Маградскай МТС. Усё ішло добра. Машына прапавала бесперабойна. Нарэшце, у калгасе прыяздзе старшы аграном МТС тав. Дабравольскі. Ён, чамусьці, знімае з маладзбы машыну і гопіць яе за некалькі кілометраў, у другі калгас «Чырвоны Баяк». І гэта ў той час, калі ў калгасе «Заветы Ільіча» далёка яшчэ не закончана маладзба.

Наогул, прыходзіцца з'яўляцца існуючым парадкам у Маградскай МТС. У тым-жа калгасе «Заветы Ільіча» прапавалі трактар па падрываючы глебы пад азімы. Трактарыст Валдуеў, не закончыўшы работу ў гэтым калгасе, пагнаў машыну за некалькі кілометраў у сельгасарцель імені Сталіна. У выніку быў бескарна патрачан палы дзень. Гэтыя факты праўдлівае святло на стыль работы дырэктры Маградскай МТС.

У Чаускім раёне складаны маладары МТС не працуюць 20 гадзін у суткі, як гэтага патрабуюць рашчці ЦК ВКП(б) і СНК СССР аб уборцы і загатоўках сельгасгаспадарчых прадуктаў. На абмалоте зусім недастаткова скарыстоўваюцца калгасныя конныя маладары. У калгасе працуе ўсёго 169 конных маладарань, а ёсць 206. У калгасе «Перабудова», Маградскага сельсовета, чакаюць, пакуль не прыбудзе складаная маладары з МТС, і не скарыстоўваюць свае маладары. У вышкі калгас зачынае абмалот і злуча збожжа дзяржаве. Ён даў усю 66 цнт. зярна з патрэбных 261.

Графік па абмалоту і аператыўныя заданні складзены для таго, каб іх выконвалі. Кіраўнікі-ж Чаускага раёна, спадзеючыся на магіную сілу графіка, зусім недастаткова кіруюць абмалотам і выкананнем збожжастанавак.

С. КАЗНАЧЭУ.

БУДАЎНІЦТВАМ ВАДАЁМАЎ ТРЭБА КІРАВАЦЬ

ОРША. (Па тэлефону). Калгаснікі Аршанскага раёна гарача адгукнуліся на заклік калгаснікаў сельгасгаспадарчай арцель «Жэнедзюроджык», Тааўскага раёна, аб стварэнні ў кожным калгасе сваіх мясцовых вадаёмаў. На шматлікіх сходах яны бралі на сабе абавязальствы пабудавань вадаёмаў, прывесці ў парадак калодзежы, развесці рыбу і водазлаваючую птушку.

У сваім пісьме да ўсіх калгаснікаў і калгасніц Савецкай Беларусі калгаснікі сельгасгаспадарчай арцель «Чырвоныя Беларусы», Паліцкага сельсовета абавязаліся пабудавань у вёсцы 4 новыя калодзежы і арамантаваць 3 старыя; стварыць сажалку плошчай у 7 гектараў і развесці ў ёй рыбу; развесці ў калгасе качак і гусей, пабудавань вадзаныя млыны.

З першых дзён калгаснікі ўпорна ўзяліся за работу. Штодзённа на будаўніцтва вадаёмаў прапавала больш 60 калгаснікаў. Да 5 ліпеня работы былі ў асноўным закончаны.

Два тыдні дружна прапавалі на адгукцы дна вялікай сажалкі калгаснікі сельгасгаспадарчай арцель імені Менжынскага, Менаўскага сельсовета. Калгаснікі Вера Голы, Дані Чарніцкі, Юрасіня Хадасовіч і інш. паказалі ўзоры стаханавскай работы. Яны выкапалі норму выпрацоўкі на 200—250 процантаў.

І. СІДОРЧІК.

Праз два тыдні пабудова вадаёма была закончана. Шлях вадае перагароджан! У раіе быстра прыбывала вада. Праз некалькі час калгаснікі з радасцю глядзелі на плацы сваёй уторнай работы — вялікія многаводныя вадаёмы.

Шырока разгарнулася будаўніцтва вадаёмаў і калодзежаў у калгасе Галіцкага сельсовета. Калгаснікі сельгасгаспадарчай арцель «Мая Комуны» пабудавалі сажалку па плошчы ў 3 гектары і арамантавалі два старыя калодзежы. Зараз калгас забяспечан вадою і дастатковай колькасці. Апрача таго, калгаснікі развесці рыбу і водазлаваючую птушку. Каля сажалкі пасаджаны дэкаратыўныя дрэвы.

Рашчлі пабудавань вадаёмаў і калгаснікі сельгасарцель імені Кірава, Пінскаўскага сельсовета. Але з прычыны таго, што яны не атрымалі дапамогі з боку раёна, будаўніцтва сарвалася. Падобнае-ж становіцца атрымацца і ў калгасе імені Варашылава, Высокага сельсовета, «Вольшнік», Пугляўскага сельсовета, «Калектыў», Галіцкага сельсовета.

Зараз уборачныя работы падходзяць да канцу. Задача раённых кіраўнікоў уключыць усе неахопныя ў будаўніцтва вадаёмаў і па-большэйшці арганізаваць работу на гэтым участку.

І. СІДОРЧІК.

Другое жыццё

Летам 1932 года ўладальнік беластоцкай табачнай фабрыкі аб'явіў сваім работам, што яны больш яму непатрэбны, што фабрыка закрываецца з-за недастатковага прыбытку. Семсот табачнікаў былі звыдены. Іх чакалі беспрацоўе і галод. Некаторым доўга не верылася, што такая вялікая фабрыка больш не будзе прапавань. З дня ў дзень яны прыходзілі да фабрычных варот, прасідукоўваліся. За варотамі чуваць было, як сяргоча метал — гэта па загаду гаспадара ламаці машыны, каб яны не трапілі ў іншыя рукі. Яны адзвіліся на лом. А сотні беспрацоўных табачнікаў ірадаўжалі галодаль.

І вось прышоў новы гаспадар — савецкая ўлада. Запунчанага капіталістамі ў годы крызіса беластоцкая прамысловасць пачала быстра ажываць. Узнікла за аднаўленне табачнай фабрыкі. На ракаструктуру яе было адлучана 500 тысяч рублёў. З розных гарадоў Савецкага Саюза пачалі прыбываць сюды складанейшыя машыны.

Пасля васьмі год беспрацоўя сюды вярнуліся і вопытныя машыністы гітэравай машыны Марыя Пенуль. Зноў атрымалі ра-

Прадпрыемства

боту ўпакоўшчыцы Мнуха Малер, Елена Федарова і сотні іншых. З першых ладзён яны адчулі небывалы ніколі раней клопатны аб сабе. Для рабочых пабудаваны добрае сталовае, гарачы душ, гарбароб. На будучы год намечана пабудавань злічаныя яслі і сад.

Фабрыка не проста вярнулася да жыцця. Яна ўзбагацілася і перадавой тэхнікай. Валомы выхаділа аднаго з лепшых грамадскіх машынабудавальніц заводаў тав. Мільнер прыхезаў на фабрыку ўсталяваць сканструйраваную ім машыну, якая за 8 гадзін друкуе і клеіць 40 тысяч карокаў для папірос. Гэта машына змяняе сотні рабочых рук. За грашніца яшчэ не знаёмі з гэтым вынаходствам. Усталявалі вадаца навейшая ўмакавая машына, якая дасць мільён папірос у змену.

Фабрыка ўжо выпусціла першыя пяць мільянаў высотсорных папірос, 12 тон табакі. У хуткім часе яе будзе прымаць урадавая камісія. Па поўную магучнасць фабрыка пачне прапавань з 17 верасня, у дзень гадавіны вызвалення працоўных Заходняй Беларусі і Заходняй Украіны ад польскіх папоў.

Е. УЗДЗЕНСКИ.

Максім Танк

Здарова, таварышы! Доўга чакалі Мы вас і чакалі ў ніроўні зямлі. Не раз углядзіліся ў сінія далі. Не раз выхадзілі да сонца на шляхі! Пра вас нашы песні складаліся шчыра І колас у полі зсамагны звінуў. І кожны вясном, ітаючы вырай, Лавілі усходняга ветру папаву.

Пачамі паўзлі да калючага дроту, Якім нас хацелі навець адзяліць. І увалі, і клікалі нас на падогу, — І вы, дарогі, пацучі, прышлі.

Усіх тых, хто з гэтага верша ўпершыню пазнаёміўся з пазіям Максіма Танка, адразу патрасала гэта інтанацыя — братэрства ў яго творы. Таварышын, што прышлі на вызваленне заходняй беларускаму народу, — родныя браты Максіма Танка, з якімі ён даўно знаёмі і з якімі разлучыла яго на доўгія гады мяжа.

Пачуццё братэрства, з якім Танк сустраў Чырвоную Армію, настолькі арганічна для яго творчасці, што іменна такі верш мы з'явіліся лагічным прыятам пазіям Танка ў новых, савецкіх умовах.

Трэба ведаць кнігі Танка «На этапах», «Парач», «Над мацяй», каб зразумець, што ўся творчасць яго была накіравана да Савецкага Саюза, да сваіх братоў. Ён у кожным радку сваёй пазіям сапраўды «лавіў усходняга ветру папаву».

Сярод пазіям Заходняй Беларусі Танку баспрэчна належыць першае месца па мастацкай спеласці, па майстэрству.

Без нарочітых і напяманістых кніжкі выражаў ён у сваёй творчасці пакуты і барацьбу народа дарогай яго Заходняй Беларусі.

Першы ўжо зборнік «На этапах» (1936 г.) паказвае нам, што ў з'яве Максіма Танка мы маем непрымьлімага барацьбіта супроць польскай буржуазна-памешчыцкай дзяржавы, пата-рэвалюцыйнага, прафэсійналага байца, які вуццяе вопыту ў турмах і на этапах.

Для Танка няма лепшага паветра, як паветра рэвалюцыйных штурмаў, няма жыцця без пазіям на рэвалюцыю.

Чытаючы вершы Танка, напісаныя ў самыя найгоршыя годы для народа, які пакутаў пад дзяржаром польскіх папоў, з'яўляецца той найумоўнай веры ў перамогу народнай справы, якой быў поўны гэты 23-гадовы бас.

У пата была велізарная вера ў тое, што:

«Там за горами гора
Солнечный край непочатый». (В. Мазакоўскі).

«Там калі нават:
...але не прыдзеца
Тваю радасць, твой зокат, зару. —
І на поўняй на спотыяны спежы
Над эскортнай закуты памру.

Запунчце, можа, ведае куладзі
З прыдарожнай калючай сасы...
Не забудзь тады — меншаму брату
Прынясі паказаць кайданы.

Матчы скажам, што сын яе хворы,
Але хутка дарогай стары
Паўна вернецца ён на разоры
І на торчыя скібы вясной.

Якая патрасаючая сіла ў гэтых протых радках!

Якая чалавечнасць і боль у словах: «Матчы скажам, што сын яе хворы». Найбольш поўна выразіў сваю паэтычную індывідуальнасць Максім Танк у кнізе «Над мацяй» (1938 год).

Калі ўжо ў першым зборніку Максіма Танка мы бачылі ў ім свядомата пата-рэвалюцыянера, які лота невазідчы польскіх папоў, які гатоў з імі змагацца не на жыццё, а на смерць, лнк у кнізе «Над мацяй» гэта рэвалюцыянер, яшчэ больш узбагачаны вопытам, гэта бас, які змагаецца не толькі за абстрактна зразуметае паняцце «свабоды», бас, калі так можна сказаць, высокай культуры і паэтычнай спеласці. Яго ўжо не прыналежыць агульнымі словамі аб «свабодзе», за якім некалі змагаўся «нашавіўны», ён бачыць свет жорсткім і страшным, ён ведае пану буржуазнай «дэмакратыі» і «свабодзе», ён ведае, што па ямяі пазіям прайшлі вялікі ачышчальны пажар рэвалюцыі.

Вобраз, які паўстае ў кнізе Максіма

Танка, — гэта вобраз рэвалюцыйнага байца высокай культуры, з велізарным дыпламаман пацупіў.

Шмат граней мае ў сабе лірычны вобраз пазіям Максіма Танка. У ім адчуваецца першабытная сіла сялянскага нафта, але ён глыбока разумее і кавацковыя маты гэтага паўстання.

Лірычны герой Танка — разумыні і вясёлы, але не самаздольны, ён, як вяр, прыходзіць па сваёй маладой Заходняй Беларусі, сечыч паўстанне і то з радасцю, то з болем паіраючы на родную яму зямлю.

Такой характарыстыкай не вычэрпваюцца ўсе грані лірычнага вобраза пазіям М. Танка.

У сваёй роднай краіне, не глядзячы на страшныя ўціск, пачаў бачыць усюды многа «...поглядзіў свежых, братніх працітнутых рук».

Гэта базілітасы ў барацьбе рэвалюцыянер, які непазідчы ворага нават пасяя яго смерці, поўны вялікага пацупіа да сваіх таварышчў, што загінулі ў барацьбе. Звартаючыся да кургану, пад якімі ляжаць яго таварышы, пазі гавораць:

